

Kannattelevan ohjauksen rajat ja eriarvoisuus

Anne-Mari Souto, yliopistonlehtori (opinto- ja uraohjaus), ohjauksen koulutus
Ohjausosaamista yhteistyössä –hanke, vastuullinen johtaja

@anskusouto

Euroopan unioni
Euroopan aluekehitysrahasto
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Pääteemamani virittää pohtimaan:

- Yhteiskuntamme on polarisoitunut – mitä useampia yhteiskunnallista haavoittuvuutta lisääviä tekijöitä yksilöllä on, sitä vähemmän hänellä on resursseja / puskureita koulutus – ja työmarkkinapolulla pysymiseen
- Uskallammeko kohdata sen eriarvoisuuden, jota osa asiakaistamme/ ohjattavistamme elää?
- Miten sinä ohjaajana/ sinun työpaikkasi/ instituutiosi rajaa(t) työtäsi ja miten se heijastuu asiakkaan kohtaamiseen ja siihen, mitä ja miten asiakkaalla on mahdollista ottaa puheeksi & tulla kuulluksi ohjausvuorovaikutuksessa
- Alustukseni rakentuu pitkälti/ jatkoksi ohjauksen professori Sanna Vehviläisen viime kertaiseen luentoan/ laajemmin hänen näkemyksiin ohjauksesta (Vehviläinen 2014; Vehviläinen & Souto 2021)

Ohjaus toimijuuden tukena

- Puhe kohdistuu silloin usein mm. ohjattavan mahdollisuuksiin, toiveisiin, toimintakykyyn, resursseihin, esteisiin, jne.

Nämä liittyvät:

- motivaatioon, pystymiseen, itsetuntemukseen
- osaamiseen, tietotaitoon
- suhteissa toimiseen, osallisuuteen, verkostoihin, sosiaalisiin resursseihin
- yhteiskunnallisiin rakenteisiin, mm. ikään, sukupuoleen, ihonväriin, sosioekonomiseen asemaan

- Puhe kohdistuu usein mm. ohjattavan toiveisiin ja resursseihin.

Nämä näyttävät kuitenkin olevan usein teemoja, jotka tulevat usein ohjauksessa ohitetuksi, väistetyksi tai unohdetuksi.

Yksilöpsykologisen tulokulman vallitsevuus?

Yhteiskunnassamme on vahvana yksilöllisyyden/ yksilöllistämisen eetos:

Löydä oma juttusi!

Se on jokaisesta itsestään kiinni!

Jokainen on oman onnessa seppä!

- N
- I
- Osa
- suhteissa, yksilöllisyyteen, verkostoihin, yksilöllisiin resursseihin
- yhteiskunnallisiin rakenteisiin, mm. ikään, sukupuoleen, ihonväriin, sosioekonomiseen asemaan

Sanna Vehviläisen (2014) ohjauksen orientaatiot yksi tapa jäsentää sitä, mikä jää ulkopuolelle tai rajautuu vuorovaikutuksesta ulos

Ohjausvuorovaikutuksen orientaatiot

Ongelmanratkaisuorientaatio

Suuntaudutaan ongelmien paikantamiseen ja usein nopeaan ratkaisemiseen, toiminnan esteiden poistamiseen ja uuden toimintatavan tuottamiseen.

Ohjaaja neuvoo, ehdottaa toimintamalleja, antaa palautetta ja ohjeita

Tutkiva orientaatio

Suuntaudutaan asioiden ymmärtämiseen syvemmin, monipuolisemmin ei oleteta että asia on ilmeinen, pidetään sen tutkimista arvokkaana

Ohjaaja kommentoi, summaa kuulemaansa, tulkitsee ja etsii kytkentöjä tai kokonaiskuvaa

Kannatteleva orientaatio

Suuntaudutaan siihen, että nähdään "tilanne sellaisena kuin se on"

Havaitaan mitä tapahtuu, mitä "todellisuudessa on"

Välitetään kiinnostusta, myötätuntoa ja keskittymistä

Ohjaaja auttaa keskittymään, olemaan läsnä ja vastaanottaa tunteita

Ohjauksen lähestymistavalla on väliä ja se näkyy vuorovaikutuksessa!

- Monissa tutkimuksissa on todettu, että **ongelmanratkaisuorientaatio** (keskitytään niihin asioihin, joihin on ratkaisu) painottuu
 - jopa kannattelevan orientaation kustannuksella, jolloin ohjaussuhteesta ei tule vastavuoroista ja kannattelevaa ja kunnioittavaa suhdetta
 - Ohjaus käytännössä ohutta ja ”ohipuhuvaa”, ohjaavaa kohtaamatonta, suorittamista.
 - Kaksi tulokulmaa rajaukseen:
 - Ohjaajan tai
 - Instituution tekemät rajaukset
 - myös asiakas tekee rajauksia!

Sit erehyin siinä kysymään, että no mitäs niinku, mitäs isälle ja äitille kuuluu tai että kerro perheestä, ja sitten ku että on niinku puoli sukua tapettu silmien eessä, sitten oli ite että: no niin no, mites se koulutausta...ett niinku ei ollu mitenkään osannu tai mä en oo vieläkään keksiny sitä, ett miten mie pystyn reagoimaan semmoseen.

...mä meinaan oon lopettanu sen perheestä kysymisen alkuhaastattelussa, että se ei oo mun mielestä, ehkä se ei nyt liity siihen niin paljon....

mut joskus tulee sit aina jotenkin kiertokautta sitten että niinkun, ett jos on vaikka vanhemmat kuollu niin totta kai sitä nyt pahottelee ja on niinku, ett ikävä mut ett mä en niinku mene siihen enää, että niinku ku en oo mikään kuraattoripsykologi, joka osais sitten jotenkin löytää niitä oikeita sanoja niin hyvin kuin ite kokee, niin en mee sitten niitä enää kyselemään.”

» Opinto-ohjaaja

- Tasapainottelu menneisyyden käsittelystä osana uuden arjen rakentamista on toistuva haaste etenkin yksin tulleiden turvapaikanhakijanuorten parissa tehtävässä työssä.
 - Yhtäältä on todettu, että yksilöt usein itsekin kieltäytyvät puhumasta menneestä ja rankoista kokemuksista. Vaikenemista on pidetty merkinä paitsi haavoittuvuudesta myös osoituksena lasten toimijuudesta, tavasta hallita omaa elämäntilannettaan (Anis & Esberg 2018, 196).
 - Toisaalta samalla on myös todettu, että nuoret kaipaavat turvallisten aikuisten tukea uudessa arjessa selviytymiseen – suhteita, joissa jakaa kokemuksiaan.
 - Minut tutkijana pysytti se, että kukaan näistä nuorista ei käyttänyt opiskeluhuollon palveluita.

- Ohjaajien puheet kuitenkin osoittavat, että he eivät näytä luottavan siihen, että **kannattelu – toisen kokemuksen ja tunteen vastaanottaminen ja empaattinen kuuntelu riittäisivät** (Souto 2020, Vehviläinen & Souto 2021).
- Ohjaajat (tässä opinto-ohjaajat) näyttävät vaativan itseltään ohjaajina sitä, että he osaisivat auttaa enemmän ohjattavia - toisin sanoen, **ongelmanratkaisuorientaatio näyttää menevän kannattelevan orientaation ohi työn onnistumisen arvioinnissa ja samalla ohjauksen agendan rajaamisessa.**

- *Ongelmanratkaisuorientaation painottumisessa on kyse myös siitä, että kannattelevan ja tutkivan orientaation merkitystä vähätellään*
 - *sitä ei nähdä sitä riittävänä ammatillisena tekona.*
- **Mitä sulle kuuluu kysymyksen voimaa ei muisteta?**
- **Jos ei kysytä, ei anneta asiakkaalle mahdollisuutta valita kertooko vai ei opiskeluun/ työnhakuun jne. vaikuttavasta elämäntilanteestaan**
- **Kysymättömyys on myös teko (usein osoittaa passiivisuutta, kiinnostumattomuutta tai tietynlaisen elämänkulun ohittamista)**

- Me emme voi neuvoa ja ratkaista ongelmaa, tai ohjata asiakasta opiskeluhuoltoon tai moniammatillisessa verkostossa eteenpäin, jos ongelma ei tule kerrotuksi ja kuunnelluksi! (Tai jos säikähdämme ja ohjaamme liian nopeasti eteenpäin)
 - *Missä vaiheessa ohjaustyön rajaus tehdään?*
 - *Jos rajaamme työmme kohdetta jo kannattelevassa orientaatioissa – millaisia asiakkaita ja elämänlanteita – toimijuuden vahvistavia ja estäviä tekijöitä - olemme silloin valmiita kohtamaan? Entä ketkä/mitkä suljemme ulkopuolelle?*
 - **On eri asia rajata työtään kannattelun vs. ongelmanratkaisun vaiheessa**
- Osa asiakkaiden ongelmista on sellaisia, joita ei voi ratkaista, mutta silti ne ovat hänen arjessaan ja suunnanotoissaan merkityksellisiä – ne heijastuvat / kiinnittyvät myös opiskeluun/työelämään / siirtymiin
- Ohjattavan elämäntilanne ja siinä hänen toimijuuttaan tukevat ja estävät tekijät jäävät tunnistamatta (vrt. alun esimerkki)
 - *”Ongelman otsaan ei ole kirjoitettu, mistä siinä on kysymys”* (M. Leiman)
 - Edetään liian usein ratkaisujen tarjoamiseen, jotka ovat ohjaajan, ei ohjattavan ”omia” ratkaisuja
 - Neuvot ja ratkaisuvaihtoehdot eivät asetu osaksi ohjattavan elämäntilannetta

- Entä miten **instituution** aikaraamit tai työ- ja prosessiohjeet, lomakkeet, jne. rajaavat asiakkaan kannalta ”merkityksellisiä asioita” – onko ohjaus instituutio vai asiakaslähtöistä? (Sotkasiira 2018, Kekki tulossa)
- Hyväkin tarkoittavat teot voivat kääntyä itseään vastaan tai niillä voi olla asiakkaan kannalta epätoimivia/ syrjiviä seurauksia.
- Monesti ohjauksessa painotetaan asiakaslähtöisyyttä tai kokonaisvaltaista otetta – *mutta onko se oikeasti sitä? Miten pitkälle se on sitä?*

*Ei uskalleta kohdata
sitä kaikkea, mitä
ohjattava voi tuoda
tilanteeseen mukaan?*

**Uskallammeko kohdata
sen eriarvoisuuden, jota
osa opiskelijoista elää?
Yhteiskuntamme on
polarisoitunut!**

• *Rajattua kannattelu ?*

- Etenkin maahanmuuton taustalla olevia syitä ja itse tulemiseen liittyneitä tapahtumia, samoin kuin heidän perhesuhteitaan tai rasismia, ei haluta nostaa ohjauskeskustelussa esille.
 - Oletetaan jo usein ennalta liian rankoiksi.
- Samoin kuin **kiusaamiseen, köyhyyteen, (lastensuojelun asiakkuuteen), mielenterveyteen, sukupuoleen, päihteisiin** liittyvät teemat. (yksityisyydensuoja?)
- -> nämä ovat teemoja, joita esim. Ohjaamoissa käsitellään ja työpajoilla
 - Usein näistä on helpompi puhua koulun ulkopuolella
 - ellei siellä oikeasti madalleta kynnystä!
 - Moniammatillisen yhteistyön merkitys!

Kohti kannattelevaa ohjausta...

- Kannatteleva kohtaaminen edellyttää kuitenkin myös rohkeutta tarkastella yksilön – hänen vahvuuksiaan ja unelmiaan - ohella häntä ympäröivää yhteiskuntaa sellaisena, jona se aukeaa tai sulkeutuu hänen asemastaan ja elämänhistoriastaan.
- **Ohjaajien tulee pystyä kuuntelemaan ja käsittelemään myös asioita, jotka herättävät heissä vaikeita tai ristiriitaisia tunteita**
 - *Mitkä asiat sinussa herättävät vaikeita tunteita? Ohjata asiakas heti toisaalle?*
 - ohjaajan oma lähikehityksen vyöhyke – vertaistuki!
- Miten työpaikkasi yhtäältä mahdollista ja rajaa, toisaalta tukee kannattelevaa ohjausta?
- Muualla tehty tutkimus (mm. McLeod 2009) osoittaa, että uraohjaus, jossa **yksilön tilanteen ja vahvuuksien rinnalla käsitellään myös vähemmistöjen asemaa ja heitä syrjiviä käytänteitä**, koetaan ohjattavien keskuudessa tuloksekkaampana verrattuna yhteiskunnallisista asioista etäisyyttä ohjattavaan ohjaukseen.

Lopuksi...

- Yksilöohjauksen rinnalla/ sijasta voi joskus olla toimivampaa
 - Suosia vertaisryhmiä, pienryhmäohjausta – asioihin, joihin liitetään usein tunnelastia (esim. häpeää) on voimaannuttavaa purkaa muiden vastaavaa kokeneiden kanssa
 - En ole yksin, ehkä tämä ei johdukaan minusta
 - Ohjauksen siirtämistä asiakkaalle mieluisaan tilaan – ulos, autoon, nuotion äärelle, lasten leikkipaikalle, asukastupiin, asiakkaan kotiin jne..
 - Madaltaa ohjauskohtaamisen kynnystä

Kekki, M (tulossa) Student-Initiated Discussion Topics in Career Counselling of Adult Immigrants.

Leiman, M. (2015) Dialoginen ohjaus. Teoksessa Päivi Annika Kauppila, Jussi Silvonen & Marjatta Vanhalakka-Ruoho (toim.) Toimijuus, ohjaus, elämänkulku. Publications of the University of Eastern Finland: Reports and Studies in Education, Humanities and Theology 11.

Sotkasiira, T. (2018). Tietävä, tulkitseva ja taisteleva asiantuntijuus turvapaikanhakijoiden sekä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välissä kohtaamisissa. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 26(4), 292–308. <https://doi.org/10.30668/janus.76443>

Souto, A-M. (2020) Väistelevää ohjausta – Opinto-ohjauksen yksin jättävät käytänteet maahanmuuttajataustaisten nuorten parissa. *Kasvatus*, 51 (3), 317–329.

Vehviläinen, S. (2014) Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta. Gaudeamus.

Vehviläinen, S. & Souto, A-M. (2021) How does career guidance at schools encounter migrant young people? - Interactional practices that hinder socially just guidance. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*

Kiitos!

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

uef.fi